

ההסתדרות והמדינה

ז. אהרנוביץ

של המדינה העברית, ולו תהיינה כוונותיה הטובות ביותר, תוכל להיחלץ בנקל מהסתירות והסככים, אשר בצלם תגדל ותתפתח.

הענין יתברר לנו בבהירות־מישנה אם נזכור את הפסיפס הסוציאלי ששמו הישוב העברי בארץ־ישראל. הוא מיוצג בכוחות אנטר־פועליים מגוב־שים, אשר נקודת־מוקד להם היא הפרישה — צב־אית בצורהה ופאשיסטית במהותה. גם כוחות אלו ישמשו כור־מצרף לחלקים מסויימים מן העליה העתידה ויצורו אותם בדמותם ובצלמם. הלחץ האנטר־פועלי על הממשלה, ובמדינה כולה, מובטח לנו „ברצינות ולאורך ימים“. במרוצת הזמן יהיה זה לא רק לחץ ריאקציוני עברי. בתחומי המדינה העברית יחיה מיעוט ערבי ניכר, והחלק הפיאודלי והבעל־ביתי שבו סופו שימצא לו אפיק סוציאלי משותף עם הבורגנות העברית בארץ.

ההתפתחות הסוציאלית בארץ לעתיד נראית לנו אפוא כבלתי אידיאלית בהחלט, אפילו נתעלם ממשקל ההשפעות הסוציאליות של הקו השליט במדינות הבין־לאומית בשעה זו, ושל העולם הערבי הסובב אותנו בפרט.

אכן תנועת הפועלים הביאה לעם העברי את המדינה העברית בכוח ההלכה והמעשה של חזון לאומי גדול שלוב ומזוהה עם חזון סוציאלי גדול. בעשרות השנים המעטות לקיומה הביאה תנועת הפועלים פקדון נכבד לאוצר הרוח של היהודי, הפועל והאדם, אך אם בכל שנות קיומה פילסה ההסתדרות הכללית את הדרך למדינה, הרי עם הקמת המדינה היפכת ההסתדרות למדינה בדרך — לנושא המלחמה לשם שיווי הדמות של חברת־עבודה עברית למדינת ישראל כולה.

ההסתדרות הכללית תחיש את הגשמת המטרה הזאת אם תוסיף להיות, כאשר היתה, אבן שואבת להמוני העם העברי בתפוצות, ולנוער ביחוד, למען יהיו לבוני המדינה העברית בעבודה; אם תשכיל להזדיר את היסודות החלוציים של תנועתנו לעורקי החיים של המדינה העברית; אם תוסיף ההסתדרות הכללית להיות, כאשר היתה, מגן ושריון למדינה בפני סכנות של פסיבדר־לאומיות ופסיבדר־סוציאליזם, הניזונות מאינטרסים אנטר־סוציאליים, כנופיייתיים או אישיים, הדוגמאות לסכנות מעין אלו, האורבות למדינה צעירה,

המבקש להשיב על השאלה המקופלת בצמד־המושגים „ההסתדרות והמדינה“ הייב להקדים תשובה על השאלה המקופלת בצמד התואם „המדינה וההסתדרות“. לאמור: כיצד מצטיירת לו התפתחות יחסי הגומלין, במשמעותם הצרה והרחבה, בין המדינה העברית לבין ציבור הפר־עלים ותנועתו המאורגנים בהסתדרות הכללית? התשובה על השאלה הזאת נעוצה במהותה של תנועת הפועלים העברית מראשיתה וביעודה לפני מדינת ישראל ולאחר הקמתה; בדינאמיקה הסר־ציאלית של הישוב ובארץ; בנסיון יחסי הגומלין בין המדינה ותנועת הפועלים בעמים; ובעצם ההווייה של מדינה וממשל. כי המדינה היא תמיד החומר, ואילו הרוח תחיה בו היא הממשלה, וזו מורכבת מבני אדם; ותהיינה השקפותיהם ומטרורי־תיהם אשר תהיינה, הן תמיד ישאו עמם גם את מטען הסתירות, החולשות והאינסטינקטים השול־טים באדם, מעבר להבדלי לאום, מין ומעמד. דור הולך ודור בא ובעית היחסים בין השולט ובין מי ששולטים בו במקומה עומדת, ואם לא עלינו לפתור בעיה זו, מחובתנו לזכור אותה.

ואולם אותנו מעניין במיוחד הצד הפועלי שבסוגיה זו. החלפת השלטון הזר בשלטון העברי הוא, ללא ספק, מאורע כביר בתולדות העם והארץ, אך במאורע זה כשהוא לעצמו אין כדי לפתור, מניה וביה, את השאלות החברתיות והלאומיות הקרובות והרחוקות, של הפועל העברי ותנועתו, אמת פשוטה זו תתבהר יותר ויותר, במידה שנתרחק מירחי התרקמותה ומלחמתה של המדינה. נסיונה, החיובי והשלילי, של תנועת הפועלים בעמים מוכיח, שקיום תנועת פועלים עצמאית, המושתתת על איגוד מקצועי חסון וחפשי, הוא בבחינת צורך מהותי שאינו מותנה אפילו באופי השלטון. למדנו כי גם במקום שהממשלה היא ממשלת פועלים (בין היא דוגלת בדימוקראטיה ובין היא דוגלת בדיקטאטורה) מחויב מעמד־הפר־עלים לעמוד על משמר האינטרסים שלו. כי גם ממשלת פועלים, בהיותה נתונה לחץ צרכיה הכלליים של האומה, והתביעות והמגמות הסותרות של חלקיה, אנוסה בצדק או שלא בצדק, לבוא בריב עם תביעותיו של מעמד הפועלים. אין לנו כל יסוד להניח, כי דוקא ממשלתה

ג

אין מקום לשינוי-ערכים גם במיבנה הארגוני של ההסתדרות, עקב מעמדו החדש של הפועל הערבי.

גירסה אחת העלתה מחדש את ההצעה על „הפרדת הפונקציות” בהסתדרות. הפרדת הפונקציות ציורת הווה אומר הפרדת האיגוד המקצועי מעל חברת העובדים בתוך ההסתדרות הכללית. לפי גירסה זו תוסיף חברת העובדים, על תפקידיה המיוחדים, להיות נחלת הפועל הערבי בלבד, ולעומתה יקום איגוד מקצועי אחיד ליהודי ולערבי. תפיסה זו מופרכת היא על שני חלקיה. כלום יש צורך לחזור עתה על ההנחה הידועה, או שלפחות ראוי לה שתהיה ידועה, כי האיגוד המקצועי וחברת העובדים יונקים זה מזה, והמנתק את הקשר ביניהם הופך את שניהם לבעלי-מום. אך אילו גם נמנינו וגמרנו להקים איגוד מקצועי בין לאומי אחיד, הרי בפועל ממש לא היה מתקיים אלא צלו של איגוד מקצועי, לאמור המנגנון בלבד. האיגוד המקצועי בכל אומה ולשון נאבק מראשית קיומו- על השימוש בעודף מרצו של הפועל, ולו גם חלק זעיר מן העודף הזה, כדי לקיים את האיגוד המקצועי כתנועה חיה. והנה הבדלי לשון ותרבות, הווי ודת, רמת-חיים ומושגי-חיים, השוני במרכזי האינטרסים הלאומיים והאירידינטות הרותניות של פועלי שני העמים, היו מצריכים, לשם קיומו של ארגון אחיד ויעיל, כמות עצומה כזו של אנרגיה ציבורית, אשר בדרך הטבע אינה מצויה כלל בתחום זה שקוראים לו איגוד מקצועי. תוצאותיו של אכס-פרימנט כזה עלולות להיות: מצד אחד איגוד מקצועי גדול ומדומה — ומצד אחר צמיחת איגודים מקצועיים נפרדים (עבריים וערביים) על רקע לאומי שינוצל על ידי גורמים אפלים.

במצב עגום לא פחות יהיה נתון גם הקצה השני — זו החטיבה העברית הנפרדת ששמה חברת העובדים על תפקידיה ההתיישבותיים, הקואופרטיביים והמשקיים. לא סוד הוא שרק חלק מחברי ההסתדרות יש לו זיקה ישירה לחברת העובדים או הבנה מלאה בערכה של זו לציבור הפועלים, לכלל ולפרט. רק בכוחו של מעגל זה של בעלי הכרה ויודעי ערכה של חברת העובדים על תפקידיה ההתיישבותיים, שקשרה את האיגוד המקצועי עם הפעולה ההתישבותית בכפר ובעיר — בכוחם של שניים אלה אפשר היה לקיים את תהליך החינוך של המוני חברים בהסתדרות אשר מתוך שלא לשמה

אין לבקשן דוקא בדברי ימי אירופה האחרונים. נמצא אותן בשפע בספרי התנ"ך, ואפילו בפרק הזמן הקצר של מעמדנו התנכיי החדש.

והאמת שידענו ימים רבים כוחה יפה גם לעיד: המדינה העברית או שתתבצר מרוחו וכוחו של הפועל היהודי, או שעצם קיומה יותן בסכנה.

ב

לפיכך מצווה תנועת הפועלים לא רק להחזיק במלוא כבושיה הכלכליים והסוציאליים, הרוחניים והתרבותיים אשר כבשה בימים שלפני המדינה העברית; מחובתה להרבותם להגדילם ולהאדירם. עליה „לטעת מחדש את שרשיה החלוציים”; לצור, כבעבר, את דמותן ותכנן של העליה וההתיישבות; לטפת באהבה את האיגוד המקצועי של הפועל הערבי; ליטול מלוא חלקה בכל תאי מנגנון המדינה ולהדריכו בקטנות כבגדולות; לצקת את חוקת המדינה, ביסודה ובפרטיה, לאור יעודה ופעלה החלוציים של תנועת הפועלים; להניע את המדינה לעיצוב תחוקה סוציאלית מתקדמת לעבודה ולעובדים; להסדיר הסדר ממלכתי את השתתפות המדינה, במידה ההולמת את תפקידיה, בהחזקת השירותים הסוציאליים של ההסתדרות הכללית, נוסף על חלקם של הפועל והמעביד. אך תמורת עזרתה הכספית של המדינה אין כל טעם וצורך להפקיע מרשותה של ההסתדרות איזה שירות סוציאלי מהרשת שטופחה בדמו וחלבו של הפועל הערבי. אין כל יסוד מוסרי, ואף אין הכרח ארגוני, שיחייב את ההסתדרות למעשה של „נדיבות-לב” כהעברת הרשת הסוציאלית שלה לרשות המדינה בשכר השתתפותה של זו בביטוח הסוציאלי של הפועל שהיא חייבת בה בלאו הכי. לעומת זאת, יש טעם ויש צורך לאפשר לכל חטיבת פועלים שמחוץ להסתדרות, הרוצה בכך, להצטרף לרשת הביטוח הסוציאלי של ההסתדרות. על יסוד תשלומים של הפועל, המעביד והממשלה, בהנהלת השירותים הסוציאליים של ההסתדרות יהיה מקום לשתף את נציגיהן של חטיבות הפועלים האחרות, כלשעבר — ולהוסיף עליהם את נציגי הממשלה, אך הבעלות צריכה להישאר בידי רוב מנין ובנין של המבוטחים המאורגנים בהסתדרות העובדים הכללית. אפשר שהדרך הזאת תעכב את גמר פירוקם של שירותים סוציאליים נפרדים של חטיבות פועלים קטנות. יתכן כי שיטה זו תפגום מבחינה אסתטיטית בסכימה נאה של ביטוח סוציאלי אחיד בארץ. אך משקל הדאגות הללו לא יצדיק גורדין של מיתה על הרשת הסוציאלית של ההסתדרות.

ד.

עם הקמת המדינה העברית אין כל הכרח לשנות את יסודות ההסתדרות הכללית מעיקרם. יש בכוחם של היסודות הללו לשאת גם את הקומה ההדרורה של המדינה העברית. הנחה זו לא תתערער בשל מצבו החדש של הפועל הערבי. במדינה העברית יהיו זכויות וחובות שוות לפועל ערבי כעברי בקבלת עבודה. בתנאי העבודה, בביטוח סוציאלי, בהובנה לשאת בעולו, ול- ציית להוקי העבודה המאורגנת, וכן מבחינת חיפוש התארגנותם של הפועל הערבי והפועל העברי בצורות ארגון ההולמות את צרכיהם ומושגיהם. לא מעט הוא. תכנית רבה היא, ולא כל חלק ממנה יהיה קל ונוח להגשמה. אך התכנית תקימה, והכרח שתקיים, והציבור יוכל לעמוד בה. אבל השאלה לצורת ארגונו של הפועל הערבי אינה צריכה להיפתר מתוך גישה של סנטימנטליות פאתטיית או רציונליזם סכימתי. וחלילה לה לסבך את ההסתדרות הכללית בסבך שלא תיחלץ ממנו.

חובה לגשת אל הענין בפשטות. לאמור: יש להקים בפועל ממש את ברית פועלי ארץ ישראל המושתתת על שתי חטיבות, עברית וערבית. עד כאן היתה החטיבה הערבית של ברית פועלי א"י מעוטרת ממשות. אבות העבודה הזאת היו הפרעת האדמיניסטרציה הבריטית והסתת סוכני המופתי; תקות דיכוייה של ארץ-ישראל העברית שקיננה גם בלבם של המוני פועלים ערביים; והמדיניות המקצועית של ההסתדרות בתחום חלוקת העבודה. מדיניות שהיתה מוצדקת על ידי המציאות לפני הקמת המדינה העברית. מכאן מלא- כותיותה וחורוניה של ברית פועלי ארץ ישראל. אולם עם הקמת המדינה העברית משתנים פני הדברים, והחטיבה הערבית של ברית פועלי ארץ ישראל הכולל, בעזרתו של הפועל העברי, לקום על רגליה. על שני יסודות תקום: על עצמאות ועל שיתוף — ללא „אפטרופסות“ מגבוה וללא פינוק, ללא קיפות וללא זכויות יתרות. ודאי, מותר, ואף צריך, לבחון מחדש פרטים ארגוניים שונים במבנה של ברית פועלי ארץ ישראל. אך הבסיס הארגוני והרעיוני אינו צריך שינוי. מה שנקבע בעבר להלכה הגיעה שעתו להתגשם למעשה. על השאלה „הפרדה או מיוג“ נשיב: טוב שיתוף על ידי הפרדה מתוהררובוהו על ידי מיוג. אם אבותינו לא אכלו בוסר, מה טעם כי שיני הבנים תקהינה?

הגיעו לשמה, אילו נתקיימה הפרדת האיגוד המקצועי מחברת העובדים, היתה מביאה בעקבותיה גסיסתה של חברת העובדים. והרי זה מחיר יקר מדי גם בעיני חסידי האיגוד האחד. והנה נתחדשה בבית-מדרשה של ההסתדרות גירסה אחרת לאמור:

„ההסתדרות במדינת ישראל היא הסתדרות ציונית, זאת אומרת הסתדרות שבמרכזה עומים דים התפקידים של קליטת יהודים, הכשרתם וקליטתם בארץ ובעבודה... אין כל סתירה בין התכנית הזאת של ההסתדרות ובין עובדת היותה פתוחה לכל הפועלים בארץ בלי הבדל לאום, גזע ודת... ואיני מדבר עכשיו על תקופת מעבר, אלא על הנהתייסור ששאיפור חנו ומגמתנו צריכות להיות — להגיע להסתדרות פועלים במדינת ישראל המקיפה את כל העובדים בלי הבדל גזע, לאום ודת.“ (ההסתדרות והמדינה, פ. לוביאניקר, הפתח"צ 38).

גירסה זו מעוררת כמה וכמה קושיות: מה זכות יש לנו להטיל על פועלי לאום אחר את המעמסה, ולו תהיה מוסרית בלבד, הנובעת מחברות ב„ההסתדרות ציונית“ אשר „במרכזה עומים דים תפקידים של קליטת יהודים, הכשרתם וקליטתם בארץ“? ואינם בני הגזע האידיאליסטי הזה שיסכימו לקבל עליהם עול לא-להם ולא ימרדו בו בשעת-כושן ראשונה? ושוב יש לשאול: מהו המעין הנפשי שבכוחו לרוות ולשבור את החורבן שבקיום משותף, יום יום ושעה שעה, של רבבות אנשים הנבדלים, כאמור, בכל מושגי הייחוס והיחוס וזיקותיהם הרוחניות? וכיצד ידורו בכפיפה אחת של הסתדרות אחידה הפועל העברי והפועל הערבי ש„החול“ משותף זה „קודש“ מפריד ביניהם? ואולי יהיה זה „קודש“ שבהסתדרות אופייני ומיוחד לפועל העברי בלבד? האם לא תוסיף להתקיים אירידנטה פוליטית-לאומית מצד הפועל הערבי לאורך ימים ושנים? מה דמות תהיה להסתדרות משותפת זו שהפועל העברי והפועל הערבי מפורדים בה על ידי ניגוד נפשי ופוליטי מתמיד? ועוד: שיתוף הפועל הערבי בהכרעות ההסתדרות מה יהיה טיבו? נביח שהפועלים הערבים ישותפו בהכרעה בענינים השנויים במחלוקת בין הפועלים העברים רק בעניני האיגוד המקצועי בלבד. האין די גם בענינים אלה לבדם כדי לשמש מגוף להכרעות של גורל בשאלות ההסתדרות ותפקידיה הציוניים מידי גורם שמרכזו הרוחני יהיה עוד זמן רב בעולם עוין לנו?

נראה לנו כי אין מתום גם בגירסה חדשה זו.